

щодо цього поняття та обґрунтувати його як кошти, які знаходяться у розпорядженні підприємств та призначені для здійснення його виробничо-фінансової діяльності, виконання фінансових зобов'язань та на економічне стимулювання у майбутньому. Якість використання фінансових ресурсів може бути оцінена через ефективність використання, при цьому ефективність забезпечується впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів: економічних, правових, соціальних та ін. Особливістю фінансових ресурсів є те, що вони мають забезпечувати зберігання акумульованої вартості краще за інші види ресурсів.

Джерелами формування фінансових ресурсів підприємства є власні фінансові ресурси та залучені з різних джерел кошти. Можна виділити такі основні складники фінансових ресурсів підприємства: дохід, прибуток, амортизаційні відрахування, статутний капітал, кредиторська заборгованість, короткострокові кредити банків.

Проведення аналізу власних та залучених ресурсів є необхідним для оцінки формування джерел фінансових ресурсів у сучасних умовах. На основі проведеної оцінки системи показників характеризують ефективність використання фінансових ресурсів

та результативність діяльності підприємства. Оцінка ефективності використання фінансових ресурсів підприємства дасть змогу визначити напрями, за рахунок яких можна поліпшити ці показники.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Завгородній А.Г., Смовженко Т.С. Фінансовий словник. К.: Знання, 2000. 404 с.
2. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави: монографія. К.: НІОС, 2007. 24 с.
3. Лігоненко Л.О. Фінанси підприємств: підручник. К.: КНТЕУ, 2006. 491 с.
4. Козачок І.А. Формування та управління ефективним використанням фінансових ресурсів підприємства. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2011. № 47. С. 277–283.
5. Бердар М.М. Фінанси підприємств. навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
6. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Діагностика потенціалу підприємства. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. № 1. С. 155–166.
7. Чупіс А.В. Оцінка, аналіз, планування фінансового середовища підприємства: фахове видання. Суми: Довкілля, 2005. 368 с.
8. Ксьондз С.М., Сапригіна О.В. Проблеми формування фінансових ресурсів підприємств. Економіка та суспільство. 2017. № 10. С. 614–615.

УДК 336.713

Тустановський Ю.Г.

аспірант

Університету банківської справи

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано структуру фінансових інститутів в Україні. Оцінено роль банківського сектору в розвитку фінансового посередництва. Визначено проблеми та перспективи розвитку банківського посередництва в Україні.

Ключові слова: фінансове посередництво, фінансові інститути, банки, кредити банків, зобов'язання банків.

Тустановский Ю.Г. ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ БАНКОВСКОГО ПОСРЕДНИЧЕСТВА В УКРАИНЕ

В статье проанализирована структура финансовых институтов в Украине. Оценена роль банковского сектора в развитии финансового посредничества. Определены проблемы и перспективы развития банковского посредничества в Украине.

Ключевые слова: финансовое посредничество, финансовые институты, банки, кредиты банков, обязательства банков.

Tustanovsky Y.G. THE TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF BANKING INTERMEDIATION IN UKRAINE

In the article the structure of financial institutions in Ukraine is analyzed. The role of the banking sector in the development of financial intermediation is assessed. The problems and prospects of development of bank intermediation in Ukraine are determined.

Keywords: financial intermediation, financial institutions, banks, bank loans, obligations of banks.

Постановка проблеми. Серед проблем розвитку фінансового ринку України питання дослідження тенденцій функціонування банківських установ як ключових фінансових посередників країни посідають важливе місце. Це зумовлено тим, що, як свідчить досвід країн із розвиненими економіками, стабільно та ефективно працююча банківська система є гарантом ефективного розподілу грошових ресурсів та забезпечення добробуту широких верств суб'єктів.

В Україні, незважаючи на історично сформовану банкоцентричну модель фінансового посередництва, банки як фінансові посередники, не виконують належним чином притаманних їм функцій.

З огляду на те, що наслідком проблем у реалізації банківського посередництва є як зниження темпів розвитку економіки, так і падіння національної фінансової стабільності загалом, актуальність теми дослідження не викликає сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку наукової думки тематика розвитку банків як фінансових посередників ґрунтовно висвітлена багатьма вченими, серед яких слід відзначити праці О. Барановського, О. Вовчак, О. Денис, А. Кузнецової, Л. Кузнецової, С. Козьменко, С. Міщенко, В. Рисіна, Т. Смовженко, В. Кременя, І. Школьник, В. Фаріона, С. Науменкової та ін.

Разом із цим, відаючи належне напрацюванням науковців, слід відзначити, що в умовах посткризового розвитку економіки України необхідним є доповнення проблематики проведенням емпіричних досліджень сучасних тенденцій розвитку банків як фінансових посередників.

Мета статті полягає у дослідженні сучасних тенденцій розвитку банківського фінансового посередництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз тенденцій розвитку банківського фінансового посередництва в Україні проводиться за такими напрямками:

- оцінка кількості та структури фінансових інститутів в Україні;
- оцінка відношення активів фінансових інститутів до ВВП України;
- визначення ролі банківських установ на ринку фінансового посередництва;
- визначення ключових проблем та перспектив розвитку фінансового посередництва в Україні.

На основі опрацювання статистичних даних, фінансової звітності, наукових публікацій та експертних досліджень отримані такі результати.

Розвиток фінансових інститутів в Україні відбувається з різними темпами та масштабами.

Так, структура фінансових установ України за 2017 р., наведена на рис. 1, свідчить, що за кількістю створених інститутів найбільші частки припадають на кредитні установи, фінансові компанії, ломбарди та страхові компанії (сумарна частка за досліджуваний період становила 82% від загальної кількості).

За останні три роки (2014–2017 рр.) за винятком фінансових компаній кількість фінансових інститутів скоротилася. Найбільше зменшення установ було притаманне банківському сектору (рис. 2), де кількість банків за посткризові роки внаслідок заходів НБУ щодо очищення банківського сектору зменшилася вдвічі.

Разом із цим хоча частка комерційних банків у загальній сукупності фінансових інститутів України у 2017 р. становила 4%, вони водночас були й залишаються найбільш впливовими фінансовими посередниками.

Це доводить розрахований нами класичний показник відношення сумарних активів фінансових посередників до ВВП країни, що дає змогу певною мірою визначити ефективність функціонування фінансових інститутів у країні та їх вплив на економічне зростання.

За нашими розрахунками, відношення банківських активів до ВВП, незважаючи на його суттєве зниження, залишається найвищим серед усіх

фінансових інститутів. Зокрема, показник становив 80,01% у 2012 р., 87,85% у 2013 р., 84,05% у 2014 р., 62,92% у 2015 р., 65,69% у 2016 р. Для порівняння наведемо аналогічні розрахунки за іншими фінансовими інститутами: співвідношення активів фінансових компаній до ВВП у 2016 р. становило 2,83% (3,59% у 2015 р. та 3,27% у 2014 р.); аналогічний показник по ломбардах становив 0,14% у 2016 р. (0,11% у 2014 та 2015 рр.) [1–3].

Суттєве зменшення показника «активи банків/ВВП» у 2016 р. спричинене не зменшенням активів банківських установ (у 2016 р. активи банків унаслідок курсових різниць та нарощення вкладень в ОВДП зросли порівняно з 2015 р. на 90 973 млн. грн., що наведено на рис. 3), а суттєвим зростанням валового внутрішнього продукту (з 1 979 458 млн. грн. у 2015 р. до 2 383 182 млн. грн у 2016 р.) [2; 3].

Водночас порівняно з розвиненими країнами відношення банківських активів до ВВП України залишається вкрай низьким. Наприклад, активи місцевих та іноземних банків у Великобританії ще в 1975 р. становили близько 100% ВВП країни, у 2013 р. цей показник злетів до 450% ВВП, а у 2050 р., за прогнозами Банку Англії, становитиме 950% ВВП [4].

З огляду на те, що для кожної країни не стільки важливим є не конкретна фінансова архітектура, що характеризується співвідношенням ролі банківської системи чи ринку капіталу, скільки загальний рівень розвитку фінансових посередників, вважаємо необхідним додатково проаналізувати стан банківського посередництва в Україні.

Загальновідомо, що ефективне фінансове посередництво можливе за наявності: суб'єктів, які мають надлишок фінансових ресурсів, суб'єктів, які потребують фінансових ресурсів, ефективного фінансового посередника та довіри між учасниками обміну.

Враховуючи вищенаведене, нами було досліджено структуру активів та пасивів банківського сектору в розрізі їх обсягу, структури, динаміки.

Аналіз та оцінка банківських пасивів свідчить що за останні роки зобов'язання банків несуттєво зросли (зокрема, у 2017 р. на 3,6%, до 1,17 трлн. грн.). Головним фактором збільшення пасивів фахівці НБУ зазначають приріст депозитів клієнтів. Динаміку пасивів, зобов'язань та депозитів фізичних осіб бан-

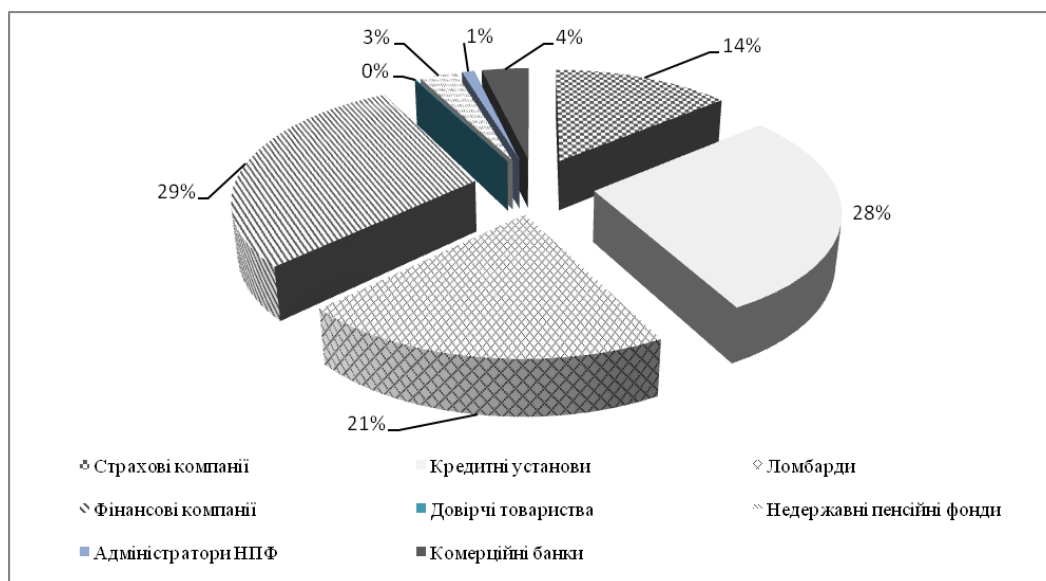

Рис. 1. Структура фінансових установ в Україні, 2017 р. [1]

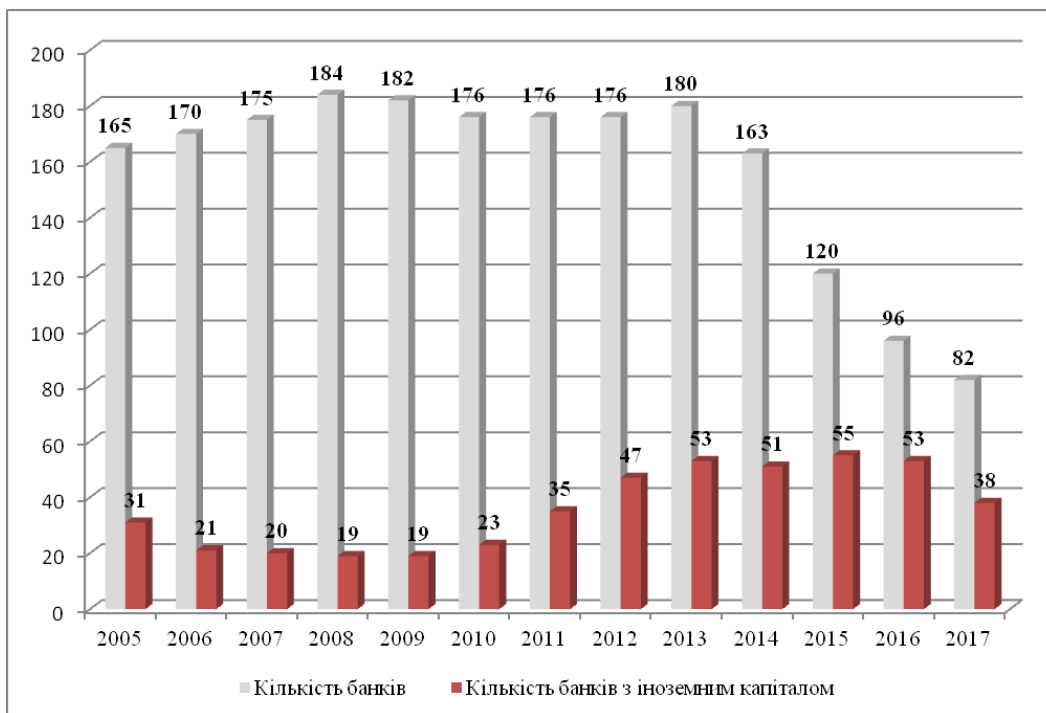

Рис. 2. Кількість банківських установ в Україні, 2005–2017 рр. [2]

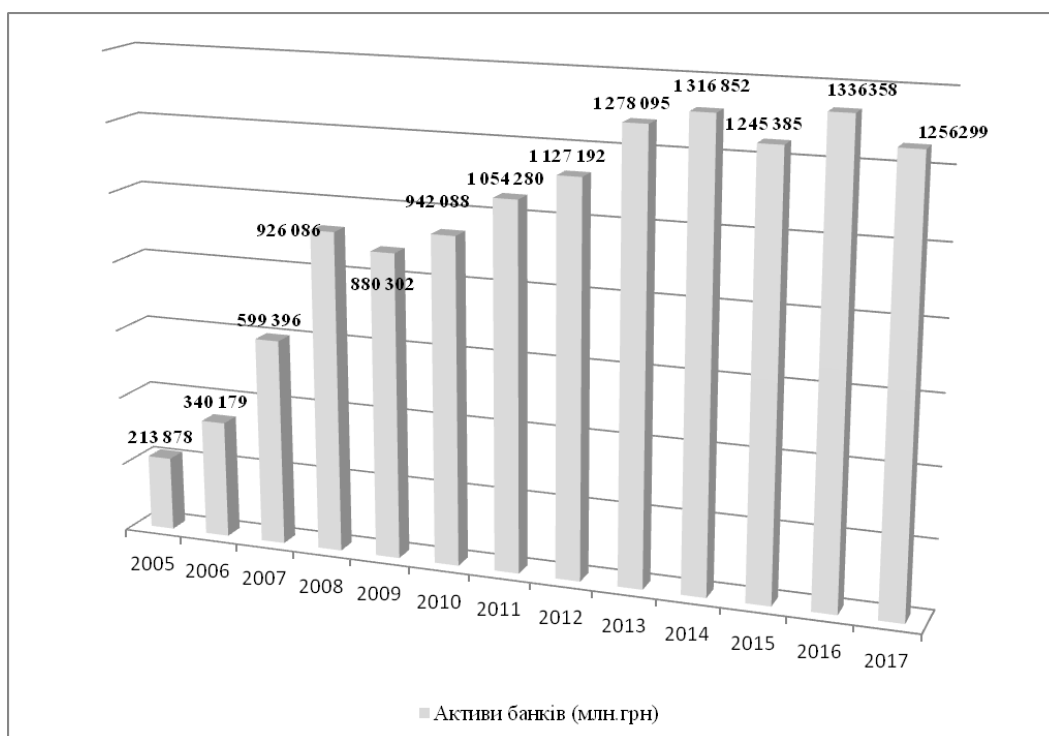

Рис. 3. Активи банківських установ України за 2005–2017 рр. (млн. грн.) [2]

ківських установ України в 2005–2017 рр. наведено на рис. 4.

Однак, на нашу думку, негативною тенденцією є низький рівень довіри вкладників до банківської системи України. Так, хоча обсяги депозитів фізичних осіб і зросли за 2016 р. на 20 млрд. грн., кількість вкладників банків лише за 2016р. зменшилася на 5,4 млн. (рис. 5).

Незважаючи на те що гарантована сума повернення депозитів в Україні у 22 рази перевищує розмір середнього вкладу, схильність населення зберігати заощадження в готівковій формі, високі інфляційні очікування, значна кількість ліквідованих банків, понад 100 млрд. грн. неповернених депозитів знижують рівень довіри і, відповідно, можливості залучення банками фінансових ресурсів на ринку.

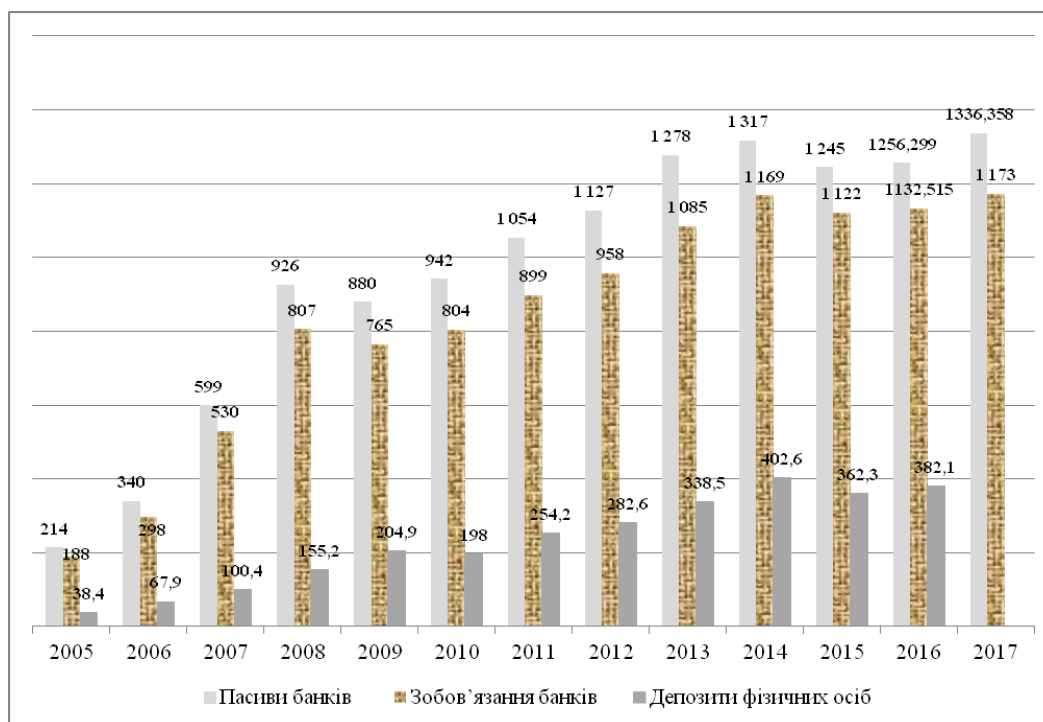

Рис. 4. Динаміка пасивів, зобов'язань та депозитів фізичних осіб банківських установ України в 2005–2017 рр. (млрд. грн.) [2; 5]

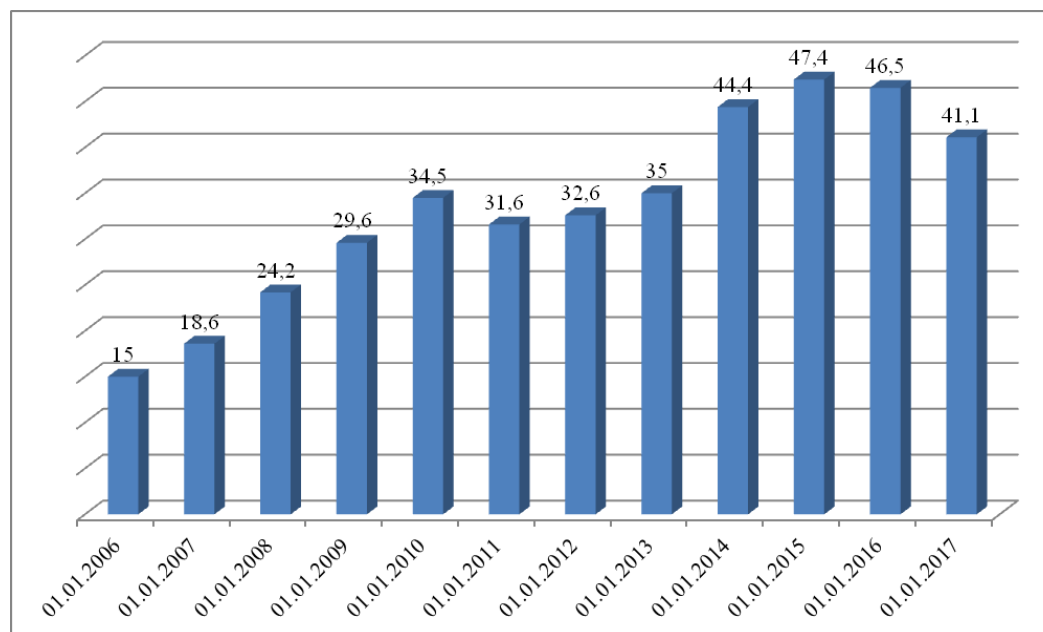

Рис. 5. Кількість вкладників банків – фізичних осіб в Україні за 2005–2016 рр. (млн. осіб) [5]

Другим не менш вагомим чинником розвитку фінансового посередництва є ефективне розміщення залучених фінансових ресурсів.

Загалом результати дослідження дають змогу стверджувати, що процесам кредитування банківськими установами також притаманні неоднозначні тенденції.

Проведений нами аналіз структури активів банківських установ України за 2005–2017 рр. свідчить про зростання обсягів наданих кредитів (рис. 6) [2].

При цьому кредити традиційно займають найбільшу частку банківських активів (83,1% у 2017 р., 75,27% у 2016 р., 75,01% у 2015 р., 76,42% у 2014 р., 71,31% у 2013 р.)

Хоча, за даними звіту НБУ, споживче кредитування почало стрімко зростати від початку 2017 р., а корпоративне гривневе кредитування почало відновлюватися у другому півріччі, як зазначають експерти, кредитна активність, а отже, і фінансове посередництво банківських установ продовжують

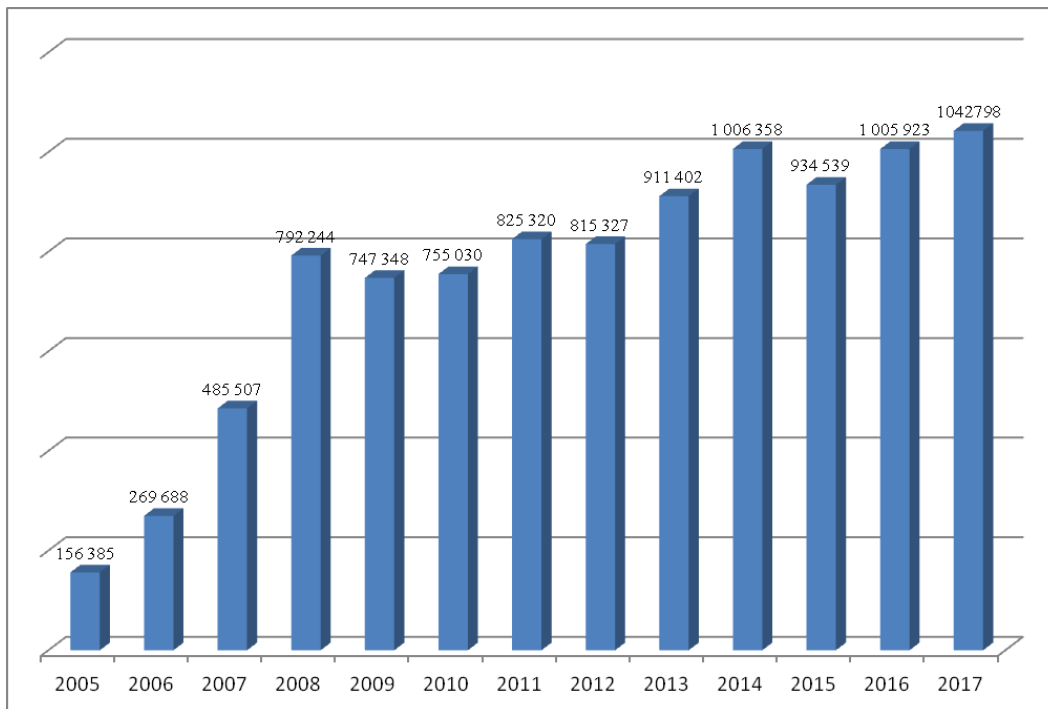

Рис. 6. Кредити, надані банківськими установами України за 2005–2017 рр. (млн. грн.) [2]

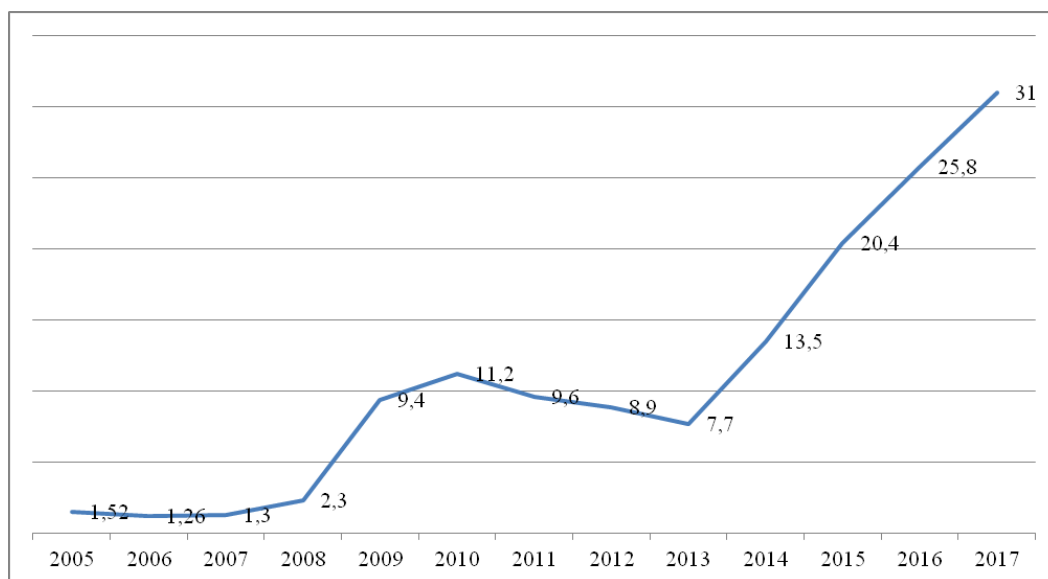

Рис. 7. Частка простроченої заборгованості за кредитами банківських установ у загальній сумі кредитів за 2005–2017 рр. (%) [2]

залишатися невисокими, що зумовлено обмеженим колом надійних позичальників. Свідченням проблем із позичальниками є зростаюча висока частка проблемної заборгованості (рис. 7) [2].

За оцінками НБУ, загалом у системі банків у 2017 р. показник становив 31%, що значно перевищує контрольні показники для розвинутих країн на рівні близько 10%. При цьому додамо, що загальні обсяги проблемних кредитів і, відповідно, збитки банків є вищими з огляду на те, що й офіційна статистика не відображає реструктуризованих та пролонгованих кредити, які рейтингові агентства вважають потенційно проблемними [6].

Разом із цим, якщо депозити фізичних осіб формують близько третини банківських пасивів, то аналіз структури наданих кредитів свідчить, що традиційно суттєво переважають кредити, надані суб'єктам господарювання (у 2017 р. – 84%). Незбалансованість структури пасивів та активів банків створює додаткові кредитні ризики.

Про додаткові потенційні ризики кредитування сигналізує й суттєве перевищення банківськими установами допустимого рівня нормативу інсайдерського кредитування. Так, якщо кредитування інсайдерів не повинно перевищувати 25% від регулятивного капіталу, то, за даними НБУ, на поча-

ток вересня 2016 р. для всіх банків цей показник становив 29,06%. При цьому по великих банках відзначалося найбільше перевищення нормативу («Ощадбанк» – 0,81%; «Укргазбанк» – 0,3%, «ПриватБанк» – 0,67%) [7].

У підсумку зазначені негативні тенденції в кредитній діяльності додатково де стимулюють діяльність банків як фінансових посередників.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні узагальнення.

1. На сучасному етапі посткризового розвитку банківського сектору України банки зберігають за собою провідні позиції на фінансовому ринку України, однак стан фінансового посередництва не є ефективним. Проблеми спостерігаються як у процесах залучення банківськими установами фінансових ресурсів, так і в процесах їх розміщення.

2. Недоліки фінансового посередництва банківських установ зумовлені як об'єктивними причинами (наслідки фінансової кризи, недостатня кількість вільних фінансових ресурсів на ринку, падіння платоспроможності позичальників банків), так і недоліками роботи з боку центрального банку та безпосередньо банківських установ.

3. Подальший розвиток фінансового посередництва в Україні значною мірою залежатиме від вирішення таких завдань: посилення контролю з боку

центрального банку над кредитними ризиками, зокрема над наданням великих кредитів; удосконалення ринкової інфраструктури врегулювання конфліктів банків із клієнтами; зміцнення довіри між учасниками ринку фінансових послуг.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Підсумки діяльності фінансових компаній, ломбардів та юридичних осіб (лізингодавців) за 2016 рік. URL: https://www.nfr.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/FK_4%20кв_2016.pdf.
2. Дані фінансової звітності банків України. URL: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Валовий внутрішній продукт. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2017>.
4. Активи банківського сектору Великобританії досягнуть 950% ВВП до 2050 року – Банк Англії. URL: <https://news.finance.ua/ua/news/-/340147/aktyvy-bankivskogo-sektora-velykobrytaniyidosyagnut-950-vvp-do-2050-roku-bank-angliyi>.
5. Сайт Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України. URL: www.fg.gov.ua
6. Смовженко Т.С., Денис О.Б. Оцінка фінансових втрат банків України від кредитних операцій. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України; ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»; відп. ред. В.С. Кравців. Львів, 2016. Вип. 2(118). С. 82–88.
7. Держбанки роблять вигляд, що виконують інсайдерський норматив НБУ. URL: <http://nk.org.ua/ekonomika/derjbanki-roblyat-viglyad-scho-vikonuyut-insayderskiy-normativ-nbu-136032>.